

מושג הבכורה באומות העולם ובישראל (3)

את הבכור, שהרי זה באמת שייך לד' וזה נחשב כמו קרבן ע"י שנותנו לכהן או מקריבו לשלמים, ונמצא שהאב משיב לבן שמצות פדיון הבכור היא מצוה שניתנה לנו בכדי שנזכור את מכת בכורות, שע"י יצאנו ממצרים, ואין זה כאחד ממצוות התורה שהן רובן ככולן זכר ליציאת מצרים באופן כללי, ובפרט כליל הפסח כל המצוות הם זכר ליציאה בכללותה, אבל כאן יש לנו מצוה שהיא בדוקא לזכור את ענין מכת בכורות, שאף שבודאי העיקר הוא היציאה, אבל כנראה מכאן יש ענין לזכור בדוקא את ענין מכת הבכורות, וענין זה לא מצומצם לליל הפסח, אלא המצוה היא בכל השנה. וזה מלבד המצוה להזכיר יציאת מצרים כל יום, יש מצוה נוספת לזכור מכת בכורות ע"י פדיון.

וביאור הדברים כפי מה שדברנו בשבועות האחרונים שמכת בכורות היא מטרה בפ"ע להנציח אצל ישראל ואצל אוה"ע שהמושג של בכורה כפי שהיה ידוע בעולם הישן הוא משתנה בעולם היהודי, ושוב לא איכפת לנו כלל מי נולד ראשון או אחרון, אלא עכשיו אנו מבססים את היסוד של בני בכורי ישראל ע"י ההריגה של בכורי מצרים שהם היו הע"ז שלהם כפשנ"ת, ומיום מכת בכורות נתחדש היסוד של לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי אמר ד' צבקות, וזה שנתמנו הבכורות לעבודה זה היה רק משום שהקב"ה לקחם תחת הגנתו במכת בכורות וממילא נתקדשו לזמן קצר בלבד, עד שהם היו המקריבים של קרבן העולה וקרבן השלמים סביבות העגל וממילא איבדו את מעמדם שהיה מעמד ארעי בעלמא בלי שום קדושה וחשיבות עצמית.

ונראה שזה גופא הוא מה שאנו עושים במצות פדיון הבן, שבדוקא מכיון שבמכת בכורות הוקבע שאין שום חשיבות ממשית לענין הבכורה בתורת מי שנולד ראשון, ומאז והלאה הוקבע לדורות שבענינים של קדושה ורוחניות אין שום מעלה לזה שנולד הבכור, כל מעלת הבכור היה משום שנפדו בזמן מכת בכורות והצילם ד', אבל העיקר הוא לזכור ולהזכיר שבדת היהודית אין שום חשיבות לבכור, כלומר ההיפך מה שהעולם חושב שיש איזה חשיבות לבכור ולכן צריכים לפדות אותו וכאילו מצות פדיון הבן היא להחשיב את הבכורה, אדרבה, מצות פדיון הבכורה היא להפחית ולהשפיל את הבכורה, ולכן כל הכבוד הגדול של הבכור אפשר לפדות 50 סלעים, נגיד 100 דולר, ופתאום הוא כבר לא בכור ומאבד את קדושתו, וכי היכן מצינו דבר כזה בדבר ששוה הרבה, שיש לו איזה שוויות, וכי כהן או לוי יכול לפדות את כהונתו או לויתו בפדיון של חמשה סלעים, או אפילו אלף סלעים, זה לא דבר הניתן לפדיה, כי יש בזה קדושת הגוף, אבל בכור [אולי] יש בו קדושת דמים ארעית, וקדושת דמים נפדה במחיר סמלי, כי העיקר כאן הוא לזכור מכת בכורות, אין זה זכר ליציאת מצרים, אלא העיקר הוא להודיע שהמחשבה הגויית של עליונות הבכור משום שהוא חזק וגדול והוא יכול להכות ולכבוש את הקטן והצעיר ממנו, זה מחשבה של גוי, ולכן לוקחים את הבכור הגדול הזה, ופודים אותו ואז הבכור מאבד את חשיבותו, הוא עדיין האח הגדול, ויש אולי הלכות לכבד אותו מחמת שהוא מבוגר יותר, אבל לא מחמת בכורותו, ועכשיו כל האחים שווים, וכל אחד יכול לגדול להיות הבכור, או הצעיר או הבכור, אבל זה לא ניתן לו במתנה משום

משפטים תשפ"ה שלום רב

מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן לי כן תעשה לשורך לצאנך. הנה מצות פדיון הבן ניתנה לכלל ישראל מיד לאחר יציאת מצרים [שמות יג-ב] קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבנ"י באדם בבהמה לי הוא, ואח"כ ממשיכה התורה בפרטי הפדיון, אבל נכפל בפרשה זו [וגם בפרשת כי תשא], ולפי פשוטו כל הפסוק קאי על ענין הבכורה, שמלאתך זה התבואה הראשונה שתתמלא והם בכורים, כ"כ באונקלוס ות"י ורש"י, וכן הביא הרמב"ן, וזה אזהרה מיוחדת שצריכים ליתן את כל מתנות הכהונה לפי הסדר ובזמנו, קודם בכורים ואח"כ תרומה ואח"כ מעשר, ואח"כ ממשיך שבכור בניך תתן לי, ופירש"י לפדותו בחמש סלעים, ואף שכבר למדנו את זה, מ"מ חזר לסמוך כן תעשה לשורך לצאנך שגם בכור בהמה נפדה רק לאחר שלשים יום, וכן פירש בספורנו אלא שביאר שבהמה יוצאת מכלל נפל לאחר ח' יום שהרי הפסוק ממשיך ואומר שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי, הרי שכאן כללה התורה את כל המצות התלויות בבכור, בין באדם ובין בבהמה, וגם לגבי מצות בכורים, שגם זה שייך לבכורה, וכן כללם הרמב"ם, שהלכות של פדיון בכור הן בפ"א של הלכות בפורים, והרי הם אחד.

והנה בסוף פרשת בא והעברת [והפרשת] כל פטר רחם לד' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לד' וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה, הרי שיש כאן כל דיני בכור בין של אדם שפודים אותו בחמשה סלעים ובין של בהמה טמאה שפודים אותו ונותנים הכסף לכהן, ובכור בהמה טהורה מקריבים כקרבן אבל הבשר ניתן לכהן, וגם פטר חמור פודים אותו בשה ואם לא תפדה וערפתו, והנה מתחלה מצוה התורה על דין הפדיון בלי שום הסבר, אבל אח"כ ממשיכה התורה שבנך ישאלך מה זאת, וידוע שלפי חז"ל ורש"י כאן מיירי באחר מהד' בנים בבן התם ששואל בתמימות מה זאת, ששואל על כל ענין הסדר וק"פ מה זאת, אבל בפשוטו של מקרא השאלה של מה זאת קאי להדיא על מצות פדיון הבן, שהרי זה דבר מוזר מאד מה בדיוק אנו עושים פה, ואפילו בימינו כאשר מקיימים מצות פדיון הבן ואומר הכהן לאבי הבן מה בעית טפי את הבן או את הכסף, הרי אפילו מי שראה את זה הרבה פעמים זה נראה כמוזר מאד ושואלים מה זאת, מה בדיוק קורה כאן, וכי יש איזה ספק מה רוצה האב יותר, והכל נראה חוכא וטלולא, וכמו כן לא מובן פדיון פטר חמור שהוא בהמה טמאה בשה שהוא בהמה טהורה, וכן עריפת הפטר חמור אם לא תפדה, כל זה הם דברים מוזרים, ולכן שואל הבן אפילו אם הוא חכם גדול מה קורה, וכן תרגם יונתן [שלא כאונקלוס] להדיא ויהי ארום ישיילינך בך מחר למימר מה דא מצוותא דבוכרייא, וכן פירש בספורנו ע"פ פשוטו שהרי התורה לא מסמיכה שאלה זו למצות מצה ומרור שמזכרת קודם בפרשה, וכן פירש באוה"ח שבשעה שיראה בנך ענין פדיון בכור אתה חייב לומר לו, ומה שארז"ל שזה שאלת הבן התם זה דרך דרש, ועי"ש.

וכן נראה מהמשך הפשט, שהרי בתשובה לשאלה זו אומר לו האב שכאשר הקשה פרעה לשלחנו אז ויהרג ד' כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם עד בכר בהמה, ולכן אנו פודים

סדר לידתו. ולכן גם המו"מ שבין אבי הבן ובין הכהן הוא דברים בעלמא כאילו הכהן שואל את האב האם הוא רוצה לקיים את בנו בכורו או שמא הוא רוצה לתתו לכהן, וזה דיבורים בעלמא בלי שום חשיבות, שנועדו בדוקא להראות שהכל הוא סמליות בלבד, ואין לזה תוקף הלכתי כלל. ואפשר שזה טעם העריפה של פטר חמור, שאם לו פודים אותו בשה, שאז הפטר חמור שוה כלום, וממילא אין לו שום תקנה כי אם העריפה.

והנה בעיקר היסוד שנתבאר בדברינו על הפחיתות שבבכורה, הרבה הקשו ממצות התורה שבן הבכור מקבל פי שנים בירושה, הרי שהתורה מחשיבה את הבכור. אבל באמת לא רק שזה לא קושיא אלא זה ראייה גדולה לעיקר היסוד, דודאי כפשנ"ת אין ביהדות שום חשיבות לבכור ללידה, אין קדושה לבכור, ובודאי יכול הבן הצעיר להתגבר ברוחניות על אחיו והוא זה שיירש את מעמד האב במשפחה, כי הבכור אין לו שום קדימה בהשקפת היהודות, אין סיבה לכתוב בהזמנת הבר המצוה אנו מתכבדים להזמין אתכם לב"מ של בננו הבכור... וכי מה עשה הבן בשביל שיתכבד עי"ז, אין בזה שום חשיבות בהשקפה היהודית התלויה בהישגים רוחניים, ואמנם בודאי בעניני גשמיות נשאר הראשון ללידה בגדר הבכור, והוא כרגיל עומד במקום האב כראש המשפחה, אבל אין זה משום מעלתו אלא משום שבסדר הזמן הוא המבוגר, וממילא יש לאב יותר קשר עמו, ולכן בעניני גשמיות הוא באמת מקבל פי שנים, שזה ענין של ממון וירושה, ובזה רצון האב הוא להנחיל לבנו פי שנים בעניני חולין, וזה לא חידוש מדיני התורה אלא תמיד היה כך עוד קודם שניתנה תורה שהאב רצה להנחיל לבנו הבכור פי שנים, אבל אין בזה שום קדושה או חשיבות, ואדרבה זה השקפה של גוי שזכות לידתו גרידא תתן לו איזה חשיבות, ולכן זה תלוי בהמטרה של סעודת הבר מצוה, שאם הכוונה היא לעשות סעודה גדולה בכדי להרשים את האנשים בעושרו ושהכל יתפעלו מזה, בודאי אז טוב ונכון לכתוב שהוא מזמין את הציבור לב"מ של בכורו, משום שאין כאן שמחה של רוחניות אלא של גשמיות, ובגשמיות הבכור הוא הראשון ללידה, אבל אם כוונת הבר מצוה הוא משום שהבן עכשיו נכנס למצוות ומתחיל ברצינות את חייו הרוחניים, אז אין שום טעם להזכיר את הבכורה, ואדרבה זה מגרע באיכות השמחה.

וההוכחה לזה הוא מדברי הראשונים שכתבו ליישב קושיא גדולה, שאיך העביר יעקב את ראובן מבכורתו ונתנה ליוסף, הלא ראובן היה בן לאה השנואה ויוסף בן רחל האהובה, ועבר עי"ז על פסוק מפורש בפרשת כי תצא לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכר, ותירץ בספורנו [שם, וכע"ז ברא"ש ודע"ז שם] שהאיסור הוא רק אם מעביר נחלה משום שרוצה ליתן לבן האהובה, כלומר שזה טעם העברה, אבל אם עושה כן משום שהבכור בן השנואה אינו נוהג כשורה, ולכן הוא רוצה להעבירו מנחלתו של פי שנים, זה בודאי מותר לעשות, ולכן העביר יעקב את ראובן משום חילול יצועי אביו. וביאור הדבר לפי דברינו, שבודאי מציאות הבכורה שהוא ראשית אונו את זה א"א לשנות, אבל מכיון שלמעשה אצל בני ישראל הבכורה לא נמדדת בראשון ללידה אלא בראשון למשפחה, ממילא אם הבכור הרשיע אז הוא מאבד את זכות הבכורה, זה כמו הבכורות לאחר חטא העגל, וממילא לא עבר יעקב על ציווי התורה, ואדרבה זה גופא ציווי התורה שכן ראוי

לעשות, כי העיקר הוא להגביר ולכבד את הרוחניות, וכן עשה יעקב לעשו, אבל באופן שהבן הבכור לא הרשיע, אז הוא מקבל פ"ש, כי פ"ש מגיע לבכורו הגשמי, כי פ"ש הוא ברכה גשמית.

ויש לדקדק אמיתיות הדבר מזה שהדין של פי שנים שיש ליתן לבכור לא נכתב בתורה בתור דין עצמאי, כלומר שאף שמצינו שיש פרשה שלמה של ירושה בתורה בפרשת פינחס לאחר בקשת בנות צלפחד, וכן להלן בפרשת מסעי שמסופר שבנות צלפחד נישאו ג"כ מזכירה התורה דיני ירושה, אבל לא נזכר לא שם ולא שם כלום לגבי דין פי שנים של בכור, וזה פלא גדול שהרי זה דין ירושה של התורה ולמה לא נזכר דין חשוב זה של הלכות ירושה בפרשת ירושה של התורה, והפעם הראשונה של פי שנים נכתב רק בדרך אגב שאם יהיה לאיש שני נשים אחת אהובה ואחת שנואה שלא יוכל לבכר, ורק דרך אגב אנו לומדים שמדיני התורה שהבכור ראוי לקבל פי שנים, וביאור הדבר הוא שבאמת ענין פי שנים לא היה חידוש התורה, זה לא התחדש בתור דין תורני שזה היה דבר קבוע ונפוץ אצל כל העולם עוד קודם מתן תורה, משום שאין זה מצוה אלא זה רגש האדם שרוצה לעשות כן בשביל בנו בכורו, ולכן לא כתבה התורה את זה בפרשת הירושה, ששם כל הדינים הם חידוש התורה, היינו שבן יורש וכת לא יורשת, ושבעל יורש אבל אשה אינה יורשת, כל זה הוא חידוש התורה, אבל פי שנים הוא מנהג האומות הקדמוניות בדוקא משם שאצלם היה הבכור היותר חשוב ובודאי מגיע לו פי שנים, ולכן עיקר חידוש התורה השייך לפי שנים הוא לא בהלכות ירושה, אלא בהלכות ביכור בן האהובה ע"פ בן השנואה, שלא יוכל לבכר את בן האהובה על בן השנואה רק משום שהיא שנואה, אבל אה"נ אם יש לו טעם טוב לזה וכגון שהבכור רשע, בודאי יכול לעשות כן, אבל אילו היה נכתב זה בתור הלכה עצמאית שתמיד צריך ליתן פי שנים לבכור, א"כ אולי לא היה אפשר לחדש שלפעמים הלכה זו לא נאמרה.

וכבר ציינו המפרשים, וזה בנוי על מדרש מפורש, שעוד מימי בראשית הצעיר כרגיל גבר על הבכור ברוחניות אף שהבכור גבר על הצעיר בגשמיות, שהרי הבל הצעיר היה רוחני יותר מקין שהרי הקב"ה שעה אל מנחתו ולא לקין, ואעפ"כ התגבר עליו קין והרגו מטעם זה גופא, כי בהשקפת אורח"ע אסור לצעיר להתגבר על הבכור, ואם עושה כן ה"ז כעין מורד במלכות, וכמו"כ אצל שם חם ויפת ישנן שיטות שונות בראשונים מי היה הבכור [וזה תלוי איך מבינים את הפסוק אחי יפת הגדול, האם תיבת הגדול מתארת את שם או את יפת], אבל עכ"פ אפילו אי נימא שיפת הוא הבכור בלידה אבל ברוחניות בודאי הוא ששם הוא הבכור, ואמנם בגשמיות של יפת אלקים ליפת שהוא תרבות יון בזה בודאי גבר יפת על שם [ולפי המדרש גם אברהם לא היה בכור אלא שהוא התרומם מעל נחור והרן], וכן הוא אצל זרע אברהם, שישמעאל היה בכורו שנולד קודם, אבל יצחק התגבר עליו בקשר האלקי והרוחני ורק הוא נהיה היורש של אברהם, וזה מה שהמשיך יעקב את המהלך הזה לגבי עשו, וכן בבניו של יעקב הרי את יוסף אהב יעקב משאר בניו משום שבן זקונים הוא לו ונתגבר ברוחניות יותר משאר אחיו אף שלמעשה הם גברו עליו ומכרוהו למצרים, וכן לגבי מנשה ואפרים, שבודאי נשאר מנשה הבכור ללידה, וכדנראה ביהושע [יז-א] ויהי הגורל למטה מנשה כי הוא בכור יוסף, ופירש שם בספר מנחה קטנה בשם ספר לב אהרן [ארטסקרול] שאע"פ

שהקדים יעקב את אפרים לפני מנשה מ"מ לא לקח הבכורה ממנו והוא בכור יוסף, וכן לגבי ראובן ויוסף, מפורש ברש"י בפרשת וישלח [לה-כג] בכור יעקב ראובן בכור לנחלה בכור לעבודה בכור למנין ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים שנעשה לשני שבטים¹, הרי שנשאר בתודעת העם ענין זה שמי שנולד ראשון נשאר בכור ללידה, כי את זה א"א לקחת מהאדם, אעפ"כ אם הוא לא מתגבר ברוחניות ובמעלת הנפש, הוא מפסיד את זכויות הבכורה ואחריו הצעיר ממנו יוכל להתגבר עליו.

וכן הוא בהמשך הזמן, שהרי אע"פ שבסופו של דבר משה ואהרן שקולים כאחד [רש"י ו-כו], אבל למעשה רק אצל משה הצעיר נאמר ולא קם עוד בישראל כמשה עוד, ובאמת חשש מזה משה ולא רצה לקבל את השליחות וליטלה מאהרן אחיו הבכור כי חשש שאהרן יפגע מזה, אבל זה גופא שבחו של אהרן שהבין את היסוד של ואחיו הקטן יגדל ממנו [וכ"פ באוה"ח ד-יד ד"ה עוד], וכן הוא במלכות בית דוד שאף שהמלכות אמורה לבא מבית ישי, וחשב שמואל שאליאב הבכור הוא זה שנבחר, אבל באמת הבחירה היתה על דוד שהוא הקטן שבשומנה בניו של ישי, וכן אצל דוד, אדוניו סבר שמגיעה לו המלכות שהוא הבכור אבל למעשה נבחר שלמה שהיה צעיר בניו של דוד, ורק הוא יכול להיות מלך המשיח, הרי שכך היא דרכה של המנהיגות בישראל, ונרמז זה בפסוק [ישעיה ס-כב] הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ד' בעתה אחישנה!

וכן היה תמיד, הגרי"ז לא היה בכורו של הגר"ח אבל הוא ירש את ממלכת בריסק, וכן הגר"א מטלז לא היה הבכור ואעפ"כ היה ראש הישיבה ורב העיר, וכאלו דוגמאות לאלפים, ואולי יש לחדש חידוש עצום, דהנה בפרשת שמות מתחנן הקב"ה למשה להיות השליח להוציא בני"י וממילא להיות מנהיג ישראל שיקבל את התורה ויכניסם לא"י, והנה משה מסרב שוב ושוב, ובסו"ד הוא אומר שלח נא ביד תשלח, שלפירש"י הכוונה לאהרן, שהוא היה כבר מנהיגם של בני"י במצרים במשך הרבה שנים, שהרי משה היה במדין ובכוש, ואהרן היה זה שהנהיגם, ולכן שלח נא ביד מי שאתה רגיל לשלוח, וע"ז חרה אף ד' במשה ואמר לו שאהרן ג"כ ילך עמו. והנה באמת לא מצינו בשום מקום בדברי ד' [ולא במק"א] טעם הדבר שמאס הקב"ה בשליחותו של אהרן ובדוקא רצה להעביר אותו ממנהיגותו וליתנה למשה, ובפרט שהרי אהרן יהיה חלק מהשליחות וא"כ מדוע באמת נתמנה משה להיות המנהיג, וגם הלא העידה התורה מיד בפרשת וארא שהוא משה ואהרן הוא אהרן ומשה מלמד ששקולים היו, ואע"פ שאנו יודעים שלמעשה לא קם בישראל כמשה עוד שזה קאי דוקא על משה ולא על אהרן, אבל עדיין אין לנו תשובה לשאלתו של משה – מדוע שלא תשלח את אהרן, וע"ז לא השיבו הקב"ה שום תשובה אע"פ שהשיבו תשובה על כל שאר טענותיו?

ולולא דמסתפינא הייתי אומר לפי דברינו שעיקר הטעם שנפסל אהרן ונבחר משה הוא משום שאהרן היה הבכור, או עכ"פ גדול יותר ממשה [שהרי מרים נולדה לפני אהרן], שמכיון שכל תהליך היציאה היה בכדי לייסד את היסוד של בני בכורי

ישראל, שאף שמצרים הוא בכור האומה אבל זה לא נחשב לכולם כלפי שמיא, ומכיון שהמצרים סגדו לבכורה רק מחמת שהיא הבכורה והחזוק, ולכן מטעם זה לבד נפסל אהרן מלהיות מנהיג ישראל שאין עליו סמכות גדולה יותר ממנו, אלא בדוקא נתהפך הסדר והצעיר גבר, כי זה מה שרוצה הקב"ה להסביר לפרעה שבני בכורי ישראל והבכורות שלך לא מעלה ולא מוריד. [ועיין בפרשת במדבר ואלה תולדות אהרן ומשה גר' ואלה שמות בני אהרן הבכור נדב, ובין הבכור ונדב יש פסיק, וכתב בעה"ט עשה פסק בין הבכור לנדב לומר שאינו חוזר על נדב כי נדב מת בלא בנים ואין נפקותא בבכורה שלו, אלא חזר על אהרן שהוא הבכור למשה עכ"ל. אבל עדיין תימה מה נפק"מ שאהרן נחשב בכור למשה, ולפ"ד י"ל להודיענו מדוע לא נבחר למנהיגותו].²

והנה בדברינו לפרשת וארא הבאנו דברי הראשונים שמשם הזהיר את פרעה קודם מכת ברד שזה הוא רק בגדר הקדמה למכת בכורות ומטעם זה רק הפשתה והשערה נוכחה, כי השערה אביב, ופירש"י כבר ביכרה ועומדת בקשיה ונשתברו ונפלו וכן הפשתה גדלה כבר, השעורה אביב עמדה באביה לשון באבי הנחל, וזה היה הרמז לפרעה שכמו שבכורות צמחו הוכו כמו כן יבוא המכה הגדולה שבכורות כל אדם וכל בהמה יוכו, וזה התכלית בפ"ע של מכת בכורות שהיא לייסד את הבכורות של ישראל וליטלה מהמצרים וכפי שנתבאר במשך דברינו, ולפ"ז י"ל שזה מה שמזכירה התורה בפרשת בא היום אתם יוצאים בחדש האביב, ופירש שם רשב"ם האביב ביכור ובישול תבואה כמו באבי הנחל, ובפרשת ראה [טז-א] שמור את חדש האביב ועשית פסח לד' אלקיך כי בחדש האביב הוציאך ד' ממצרים לילה, ובחז"ל וברש"י ילפינן מזה הלכה שפסח צריך להיות בחדש האביב וצריכים לעבר את השנה בשביל זה, אבל לא מבואר מדוע צריך להיות כן, וברש"י פרשת בא שזה משום שאז מזג האויר נוח וזה חסד ד' שלא יצאנו בזמן הגשם והשלג, אבל לפי המשך דברינו אפשר שכמו שרמז משה לפרעה שמכת ברד היא הקדמה למכת בכורות משום שזה המכה העיקרית, שבזה יווסד לעולם ועד הבכורות של ישראל שלכן כל מה ששיך לבכורות יוכה, וא"כ זה התרגום של אביב, כי השעורה אביב, ולכן נקבע לדורות שהיציאה בלילה, כלומר שאף שיצאו בבוקר אבל לאחר מכת בכורות הרשה פרעה להם לצאת וכמש"כ רש"י בפרשת ראה, ממילא בכדי לזכור את הנקודה הזו שהיא עיקר מה שנתחדש ביציאת מצרים, לכן מוכרחים אנו שפסח תמיד יהיה בחודש האביב, חודש הבכורה!

ולפ"ז מה שכוללת התורה את הבכורים והבכורים בחדא מחתא, וכמו שחיבר הרמב"ם, היינו משום נקודה זו, שאפשר שכל ענין הבכורים הוא באמת הכרת הטוב להקב"ה, אבל כרגיל מבינים שזה הכרת הטוב בשביל א"י, אבל לפי"ד י"ל שזה הכרת הטוב שהכיר את בני ישראל בתור הבכור, ובכדי שידע את זה כל העולם הוא הכה את כל הבכורה שלהם, הצמח, הבהמה והאדם, ובכדי שנזכור את היסוד הזה הוא נתן לנו מצוות מיוחדות שמתרכזות סביב הרעיון של בכורה, שאנו נותנים לכהנים, שהחליפו את הבכורים שנכשלו, במתנות כהונה של

1. וכן פשוטו של מקרא בפסוק בדה"א ה-א ובני ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור ובחללו יצעי אביו נתנה בכרתו לבני יוסף בן ישראל ולא להתייחס לבכורה, ויש בזה כמה ביאורים, אבל במלבי"ם כתב ולא להתייחס לבכורה שלענין היחוס נשאר ראובן הבכור כי הוא נולד ראשונה וכו', וכ"כ שם הרלב"ג,
2. ויש לציין לדברי מהר"ל [עיין ושמחת בחגך] שהמצרים עבדו למזל טלה שהוא ראש למזלות, והיינו שיטת הבכורה, כי אצלם זה כל העבודה.

בכור אדם, בכור הצמח, ובכור בהמה, וכולם מאותו היסוד, שכולם הם להזכיר לבני ישראל את החידוש הגדול של מכת בכורות, שזה ייסד בעולם שבכורה תלוי במדרגה רוחנית ולא במדרגה גשמית, ולכן ראשית הצמח, והאדם והבהמה, שזה מסמל את הבכורה הגשמית, את זה אנו נותנים לכהן, שהוא הבכור הרוחני, וזה מסמל את נצחון הרוחניות על הגשמיות. והמעייין יראה שבנקודה זו היא עיקר סלע המחלוקת שבין ישראל לאוה"ע, וכל מתן תורה תלוי בזה, שדעת אוה"ע הוא שאנו צריכים להיות משעובדים למי שחזק יותר, מי שיכול לכבוש הוא זה שימשול בעולם, הממשלה תהיה בידי מי שיכול לכבוש אחרים, לא משום שמגיע לו למשול, ולא משום שהוא התרומם ונהיה אדם שראוי למשול באחרים, אלא הכל רק מחמת החוזק שלו, ולפי שיטתם הקב"ה צריך להשקיע בהם, שהרי הם חזקים יותר ושולטים בעולם יותר, זה שיטת פרעה ושיטת כל אוה"ע, אבל בהר סיני נתחדש השקפה חדשה לעולם הזה, שבחיר האומות לא נמדד כלל בקנה מדה של חוזק, ולא נמדד בקנה מדה של הגדול יותר, ולכן דוקא בהר סיני, הר נמוך ביותר לעומת הרים גדולים כמו החרמון והכרמל ושאר הרים גדולים, כאן חידש הקב"ה שהעם הנבחר לא תלוי בחוזק ולא תלוי בגודל אלא לגמרי הוא תלוי ברוחניות, כלומר כל המדות יש להם תרגום חדש, בעולם הישן גבור הוא כמו נמרוד, הוא החל להיות גבור בארץ, אבל בעולם החדש של הקב"ה גבור הוא מי שכובש

את יצרו, בעולם הישן עשיר הוא מי שמבזבז את ממונו, ובעולם החדש זה השמח בחלקו, וכפי שייסד ירמיה אל יתהלל הגבור בגבורתו ואל יתהלל העשיר בעושרו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי, כלומר החשיבות נמדדת בקנה מדה אחרת לגמרי, מי שהוא יותר השכל וידוע אותי הוא זה שחשוב יותר, קרוב יותר, וממילא הקב"ה מקיים רצונו, וזה לא תלוי כלל בגבורת הגבור או בשליטתו הפיזית, זה מילול חדש של הרוחניות נגד הגשמיות, וזה החידוש של הר סיני, שהקב"ה נתן את התורה לעם הרוחני ביותר לא לעם החזק ביותר.

ולכן משם ירדה שנאה לעולם, כי אוה"ע אף פעם לא יכולים להתמודד עם ישראל במישור הרוחני, הם בודאי ישתדלו להתמודד ולנצח את ישראל במישור הגשמי, ואז לפעמים הם יגברו וינצחו ולפעמים ישראל יתגבר וינצח, זה זירת קרב, אבל א"א לאוה"ע להתגבר על ישראל במישור הרוחני, וממילא הם איבדו את הקשר עם הקב"ה לעולם, שבזה הם לא יכולים להצליח, ולכן מאז הר סיני ירדה שנאה לעולם, כי כאן נשתנו כללי המשחק, והם מוכרחים להפסיד, כי בני בכורי ישראל הוא דבר שלעולם לא יטוש ולא ישכח ד', ולכן כל התורה כולה הוא זכר ליציאת מצרים, כי רק במכת בכורות וביציאת מצרים נתחדש שהתורה שייכת דוקא לישראל, ולא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום – הללוקה!